

Jedan od najpoznatijih čeških pisaca, političara i dramatičara, Václav Havel (1936 – 2011) šezdesetih je godina 20. stoljeća, nakon završene Akademije dramskih umjetnosti u Pragu, započeo svoju kazališnu, ali i političku aktivnost, kao borac za ljudska prava i sudionik Praškoga proljeća.

To je razdoblje u tadašnjoj Čehoslovačkoj obilježila borba protiv represivnog komunističkog režima. Havel je politički režim otvoreno kritizirao kako u svojim djelima, tako i u raspravama i drugim aktivnostima. Borba za ljudska prava i slobode u Čehoslovačkoj kulminirala je u siječnju 1968. kad započinje tzv. Praško proljeće, pokušaj djelomične demokratizacije tadašnjega režima uvođenjem reformi za veće građanske slobode. Reforme uvedene u siječnju prekinute su već u kolovozu 1968. vojnom intervencijom zemalja Varšavskoga pakta i okupacijom čehoslovačkog teritorija, a Havelu je zabranjena kazališna aktivnost i objavljivanje.

Međutim, time njegovo sudjelovanje u borbi za ljudska prava i demokratsko društvo ne prestaje. Nastavlja pisati i otvoreno izražavati svoje političke stavove, zbog kojih je više puta osuđivan i zatvaran. Burna '68 postaje motiv i poticaj za još ustrajniju borbu, koja će preko Povelje 77, inicijative čeških intelektualaca za poštivanje ljudskih prava, s Havelom kao jednim od potpisnika, dovesti do Baršunaste revolucije kojom je 1989. uspostavljena nova, demokratska Čehoslovačka s Václavom Havelom kao predsjednikom.

Umjesto *in memoriama* velikom Havelu, objavljujemo komediju u jednom činu *Leptir na anteni* napisanu 1968. godine.

(M.P.)

Václav Havel

LEPTIR NA ANTENI

Komedija u jednom činu.
S češkoga prevela Maja Peradin 2011.

Osobe

JENÍK (Jenjik)

MARIE (Máňa – Manja)

PUNICA

GOSPODIN BAŠTA

Na sceni je dnevni boravak s jednim vratima lijevo i drugima desno. Za stolom sjede mladi pisac Jeník, njegova žena Marie i njegova Punica, a u naslonjaču spava gospodin Bašta, vodoinstalater, njihov novi podstanar. Društvo smo zatekli kasno navečer, nakon male kućne proslave Jeníkovog tridesetog rođendana. Na stolu je vino – i to je vjerojatno uspavalo gospodina Baštu. Punica nešto plete, glavni par se prepušta sjećanjima.

JENÍK: Možeš li vjerovati da je prošlo već deset godina?
MARIE: Bio je to osobit vikend!
JENÍK: Vidim to kao da se događa danas: dolazak je bio kao iz Galczyńskog, na obroncima tomanovska jesen i svuda su letjele one nježne pahulje s breza o kojima tako lijepo piše Eliot.
MARIE: Sjećaš li se prve večeri? Bila je najljepša: sjedili smo u kutu velike blagovaonice te seoske kuće koja mi je uvijek izgledala poput imanja iz nekog Turgenjeva i ti si nam pripovijedao o svom djetinjstvu.
PUNICA: Manja, gospon Bašta nam je zaspao!
JENÍK: Pitali ste me tada: Što s oranicama? A zmajevi? A bazga? Jesi li je brao?
MARIE: Kako se ono zvalo ono seoce na obzoru?
JENÍK: Zákonec.
MARIE: Petr te tada pitao je li slučajno tom kraju ime dao Vladimír Holan.
JENÍK: Općenito Petr tih godina! Svijet je za njega bio kompleks književnih asocijacija.
MARIE: Svi smo u to vrijeme bili ludo književni!
JENÍK: Ludo!
PUNICA: Manja, gospon Bašta nam je zaspao!
JENÍK: Bilo je to naravno sasvim legitimno: nemogućnost realizirati se potpuno u životu kompenzirali smo realizacijom u književnosti; klauzura, u njoj smo se našli, bila nam je ciljem, nikako sredstvom i zato smo od svojih sredstava morali napraviti cilj. Bili smo jednostavno književna generacija i tu nema pomoći!
MARIE: Bili smo, Jeniče. Apсурd naše narcisoidnosti bio je u tome što nismo znali da je apsurdna. Osjećaš li kako se sve to isprepliče?
JENÍK: Lijepo si to rekla, Marie.
PUNICA: Manja...
MARIE: Što, mama?
PUNICA: Gospon Bašta nam je zaspao!
MARIE: Molim? Ne!

JENÍK: Tko, gospodin Bašta?
MARIE: Ozbiljno! Jeniče, vidiš li? On spava!
JENÍK: Doista! Spava! Najnormalnije spava!
MARIE: To je apsurdno, jel da?
JENÍK: Pomalo kalfkijanski...
MARIE: Prije ioneskovski. Kad je zaspao?
PUNICA: Dok ste pričali o tom vikendu.
MARIE: Da ga probudim?
PUNICA: Nek dremne, ima pravo na to.
MARIE: Istina, ima pravo na to!
JENÍK: On svakako!
MARIE: Ali svejedno – nije li to malo čudno? Mi pričamo – on spava – osjećaš li kako se sve to isprepliče?
JENÍK: Znaš da bi to bio dobar predložak za jednočinku?
MARIE: Napiši to!
JENÍK: U obitelji mladoga intelektualca slavi se njegov trideseti rođendan, prisutan je i podstanar, vodoinstalater, intelektualni ga razgovori uspravaju...
MARIE: Super! Apсурd ko grom! A dalje? Kako bi išlo dalje?
JENÍK: Dalje? Pa recimo ovako: u stanu odjednom počne kapati voda iz vodovoda, kapa sve više, nitko ne zna kako je zaustaviti, prijeti poplava i onda se sjetite da je njihov uspavani podstanar vodoinstalater, žele ga probuditi, ali boje se da će ga time razljutiti i okrenuti protiv sebe, ne znaju tko je on zapravo, kratko stanuje kod njih, nikako se ne mogu odlučiti i na kraju se zbija ne odlučite...
MARIE: Odlično! U tome je dio velike metafore!
JENÍK: Mogla bi to biti drama o pasivnosti češke inteligencije.
PUNICA: Tiho! Čujete? Kaj je to?
Osluški vanje.
JENÍK: Vjerojatno vam šumi u uhu?!
MARIE: Nesposobne probuditi narod iz polusna, kad mu prijete opasnost...
JENÍK: Ne bi prošlo, ali lijepo je. Taj simbol ima u sebi nečeg specifičnog našeg, češkog – ili možda ne prolazimo ovom epohom u nekakvom polusnu, nesposobni sami sebe izazvati na stvaran kreativni čin?
PUNICA: Tiho! Čujete? Kaj je to?
Osluški vanje.
MARIE: Ali mama, vjerojatno ti stvarno šumi u uhu! Ili ti, Jeniče, nešto čuješ?

JENÍK: Ne.
MARIE: I znaš li kako bi se mogla zvati? Tko se boji Edwarda Albeea još...
JENÍK: Ne bi išlo.
MARIE: Zašto ne?
JENÍK: Valjda znaš da želim pristupiti drami u mnogim pogledima drukčije od Edwarda. Nije mi toliko važan otisak psihološkog automatizma, nego mi je baš naprotiv važna reprodukcija automatizirane psihologije.
MARIE: Tome je doista tako – i sasvim drukčije radiš s dijalogom!
JENÍK: Upravo tako! To izranja iz mog mentaliteta i iz mog generacijskog zaleda. Tragedija je naše generacije u tome što smo mi postali mi prije nego što smo se mogli ostvariti te da smo se istovremeno morali ostvarivati prije nego što smo postali mi. I to ti dečki oko Albeea ne mogu shvatiti...
PUNICA: Tiho! Čujete? Kaj je to?
Osluški vanje.
MARIE: Mama! Pa već smo ti rekli da ništa ne čujemo! Onda oprost! Jeniče...
JENÍK: Da, Mařenko?
MARIE: Znaš li što bi trebao ubaciti u tu jednočinku?
JENÍK: Što?
MARIE: Tako neku veliku dramatičnu scenu – svađu onoga bračnog para – punu iščeprkotina.
JENÍK: Čega?
MARIE: Iščeprkotina – kao kad se iščeprkaju stari grijesi, sporovi, zatajene krivnje i tako dalje...
JENÍK: Aha!
MARIE: Ja mislim da bi to pristajalo tom tipu ljudi. To su većinom psihopati, histerici, kolerici i slično, to uostalom znaš. Kukavnost, sebičnost i histerija uvijek idu zajedno. To samo čeka na nekoga tko će s jednom velikom, razumiješ, humanističkom mržnjom to obuhvatiti i opisati.
JENÍK: Tiho! Čuješ li?
Osluški vanje. Iz zvučnika na desnoj strani iza scene se čuje vrlo tiho i polagano kapanje vode. Taj se zvuk nastavlja kroz cijelu dramu – pritom se neznatno pojačava i kapanje se ubrzava, dok se poslije ne promijeni u normalan i na kraju jak mlaz.
MARIE: Ipak je mama bila u pravu! Stvarno se nešto čuje!

JENÍK: Što je to?
MARIE: Čini se kao da su kapi kiše.
PUNICA: To je konj!
MARIE: Konj?
PUNICA: Konj ide po podu!
JENÍK: Nemojte se ljutiti, milostiva gospođo, ali to je besmislica. Taj bi konj onda morao imat samo jednu nogu! To je kiša.
MARIE: Ali vani ne pada kiša.
JENÍK: Možda sipi...
PUNICA: Kad vam kažem da je to konj, onda je konj!
JENÍK: To je glupost!
PUNICA: Naravno! Sve kaj punica veli je glupost. Može li punica uopće reći nekaj kaj nije glupost?
MARIE: Ali, mama...
PUNICA: Znam ja dobro kaj mislite o meni!
MARIE: Mama! Ma nije to Jeník tako mislio!
PUNICA: Nemoj niš govoriti! Ja sam za njega glupa stara baba!
JENÍK: Milostiva gospođo! Dopustite mi da vas upozorim da jednostavno podliježete lažnim interpretacijama i od njih stvarate fikciju, postajući tako žrtvom vlastite autostilizacije!
PUNICA: Manja, kaj je rekel?
MARIE: Da si mu draga, mama, da te jako cijeni i nije te htio povrijediti.
PUNICA: Mogu misliti! Kad ste već kod tih priča, ispričala bum vam jednu koja bi se također mogla staviti u neki komad. Kao stvorena je za to.
MARIE: Joj, mama, možeš li nam to ispričati drugi put? Već je kasno, možda se ne bismo mogli dobro usredotočiti...
PUNICA: Sad ili nikad!
MARIE: Kad tako postavljaš stvari...
PUNICA: Dogodilo se to tridesetih. Na olišanskom groblju se jednog lijepog dana u mrtvačnici probudio mrtvac. Bio je to neki brijač iz Vršovice. Dogodilo se to rano jutro, taj je čovjek došao k sebi i onakav kakav je bio, u mrtvačkom odijelu, išao doma kroz cijele Vršovice.
JENÍK: To je lijepa zgoda.
PUNICA: To nije sve. Zamislite, njegova žena je ko za vraga baš taj dan imala u stanu dečka! Oglasi se zvono, ona ode otvoriti, a na vratima stoji njen pokojni muž. Znae kaj se s njom dogodilo? Na mjestu ju je strefil šlak.

MARIE: To je drastična zgoda.

PUNICA: Čekaj, to nije sve. Kad je to vidio njen muž počeo je neuračunljivo urlati i pobjegao je iz kuće koliko su ga noge nosile. Ljubavnik njegove žene čuo je galamu, otišao prema vratima i kad je tamo vidio svoju dragu na zemlji s razrogačenim očima, poludio je, pobjegao natrag u sobu i skočio kroz prozor!

JENÍK: To je strašna zgoda!

PUNICA: Pustite me da dovršim! A onda se dogodilo ono najbolje: kad je skočio, onaj dečko je pao točno na leđa tog pokojnoga muža koji je bježao iz kuće. Obojica su se pošteno udесili, odmah su ih odfurali u bolnicu i tamo ih stavili skupa u sobu, jer drugdje nije bilo mjesta. I zajednička patnja je tu dvojicu na kraju toliko zbližila da su postali veliki prijatelji. To se zbija dogodio. Tog ljubavnika je zatim par dana nakon kaj je otpušten iz bolnice pregazio kamion, a onaj pokojnik je navodno do dan danas živ.

JENÍK: Milostiva gospođo, ruku na srce, da niste vi tu nešto dodali?

PUNICA: Molim lijepo! Ovako mi je to od riječi do riječi ispričao mesar Wassermann iz Vršovice.

MARIE: Mama ...

PUNICA: Slobodno ġa odite pitati!

MARIE: Pa na kraju krajeva – to se moglo dogoditi...

JENÍK: Tko zna – možda se i dogodilo – život se ponekad uistinu neobično poigra s ljudima!

PUNICA (radosno): Prvi april! Prvi april!

MARIE: Baš si nas prešla, mama!

JENÍK: Kakve šale?!

MARIE: Tiho! Jel da je onaj zvuk sad jači?

JENÍK: Stvarno! Što bi to moglo biti?

PUNICA: Konj!

MARIE: Svakako, mama, to je konj – Jeniče, da možda vani ne pada kiša?

JENÍK: Ne.

MARIE: Zvuči baš kao kaplje!

JENÍK: Da nije voda u umivaoniku?

MARIE: Misliš pokraj, u sobi gospodina Bašte? Da znaš da je to moguće.

JENÍK: Idem tamo pogledati.

MARIE: Baš si nas prešla, mama!

PUNICA: Jel da?

Dolazi Jenik.

JENÍK: Kapa voda iz vodovoda. Valjda slavina nije zategnuta.

MARIE: Reći ću sutra gospodinu Bašti da to pogleda.

JENÍK: Nemoj zaboraviti!

MARIE: Neću zaboraviti.

JENÍK: Ali svejedno – bio je to neobičan vikend! Možeš li vjerovati da je prošlo već deset godina?

MARIE: Prohujalo je poput vihora...

JENÍK: Kad samo pomislim gdje sam tad bio sa stavovima, a gdje sam sa stavovima danas!

MARIE: Ali to je tako moralo biti! Sjećaš li se kako smo se zatim sve troje prisjećali svog djetinjstva? Imalo je to u sebi nečeg proustovskog...

JENÍK: Protektorat je za mene bio motiv iz Noćnog leptira, majčin gutfreundovski šešir, zamračenje, skupljanje markica s Hitlerom i čitanje F. L. Věka.¹

MARIE: Za mene su to bili odlasci mladeži na zabranjene filmove s protektoratnim zvijezdama u prljavim starim kinima na Žižkovu, gdje je prije početka uvijek svirala pjesma Zeleni gajevi – lhotakovska atmosfera predgrađa uništena felinijevskom nostalgijem i viskonijevskim užasom.

JENÍK: Drugog sam te dana upoznao s topografijom svoje prve zbirke, bio sam tada ludo opsjednut spiritualističkom granom češke međuratne poezije...

MARIE: Ludo, stvarno.

PUNICA: Ne želim vam upadati u riječ, ali ona voda kapa sve brže...

JENÍK: Valjda konj, ne?

MARIE: Jeniče, nemoj provocirati mamu!

PUNICA: Pa naravno, konj!

MARIE: Gospodin Bašta će to sutra pogledati.

JENÍK: Marie, valjda mi se nečes smijati, ali znaš, baš mi se piše ta jednočinka. Već mi se odavno piše nešto o inteligenciji.

MARIE: Pokušaj! I to na kraju ne bi moralo biti samo o inteligenciji! Ta bi metafora mogla biti daleko šira.

JENÍK: To bi općenito trebalo imati više razina – osnovni simbol i značajska strana raznih motiva trebali bi gledateljima dati razmjerno širok prostor za vlastito promišljanje – odlučio sam: upustit ću se u to.

MARIE: Ako ne bude nekakva čisto intelektualna rafinada za intelektualce, to bi moglo biti odlično – taj je motiv tekuće vode, mislim, zbija nosiv.

JENÍK: Svakako. Puno se može izvući iz toga. Tekuća voda – simbol vremena – potopa – halasovska metafora apokalipse...

MARIE: Oprosti, Jeniče, što ti upadam u riječ, ali one kapi u sobi gospodina Bašte zbija ubrzavaju...

JENÍK: Zar ubrzavaju? Ne preostaje nam drugo nego vjerovati da će opet usporiti.

MARIE: A ako ne uspore?

JENÍK: Ako ne uspore, ne moraju više ni ubrzati.

MARIE: Istina. Pričekajmo još, vidjet ćemo usporavaju li ili ubrzavaju i prema tome ćemo razmotriti što učiniti.

PUNICA: Ispričala bum vam još jednu priču!

MARIE: Znam – i opet će biti prvoaprilska šala.

PUNICA: Ovo nije prvoaprilska šala, ovo je istina.

JENÍK: Milostiva gospođo, a da radije odete leći? Već je kasno.

PUNICA: Ne.

MARIE: Mama, ali ovo je uistinu posljednja priča, ha?

PUNICA: Aha.

MARIE: Hajde onda.

PUNICA: Ili ne, predomisliła sam se.

JENÍK: Nemojte se ljutiti, milostiva gospođo, ali sad ili nikad! Već smo se na to psihiki pripremili i kasnije se možda ne bismo više mogli usredotočiti...

PUNICA: Jedan inženjer u Kobylisima htio je preplašiti svoju ženu pa se, kad se vraćala s posla, privezao otraga za prozor, na vrat stavio štrik i napravio grimasu kao da je obješen. Njegova je žena došla doma, vidjela to, vrisnula i ostala na mjestu mrtva!

MARIE: To je lijepa zgoda.

PUNICA: To nije sve. Kad je to vidio, taj se inženjer ukipio i nije se bio u stanju ni pomaknuti, samo je buljio pred sebe. Ali, tad je dotrčala susjeda, koja je čula onaj vrisak, vidi obješenog muža, mrtvu ženu na zemlji i znate kaj je napravila? Počela im je iz ormarića krasti bankovne knjižice!

JENÍK: To je drastična zgoda.

PUNICA: Čekajte, to nije sve. Taj je dečko od toga došao k sebi i viseći tamo počeo je mahati nogama i šutnuo tu babu u stražnjicu! I od toga je i nju strefil šlak.

MARIE: To je strašna zgoda!

PUNICA: Taj čovjek je onda bio na sudu.

JENÍK: Jesu li ga barem objesili?

PUNICA: Ne, dobio je godinu uvjetno, ali kak je svoju

mrtvu ženu užasno volio i nije mogao podnijeti pomisao da ju je stvarno sredio, objesio se prvu večer nakon saslušanja i to baš na onom prozoru di je prvi put napravio onu šalu.

MARIE: Mama, to je prvoaprilska šala!

PUNICA: Nije.

JENÍK: To vam je isto rekao onaj mesar?

PUNICA: Ne, to je rekla gospođa Konůpková.

JENÍK: Staviti ću to u neku dramu. Idete li na spavanje?

PUNICA: Još bum ostala.

Stanka

Ova zgoda je isto bila prvoaprilska šala!

Marie i Jenik se gledaju i šute.

MARIE: Čuješ li? Ubrzava!

JENÍK: Čini se da da.

MARIE: Što ćemo učiniti?

JENÍK: Što možemo učiniti?

MARIE: Ništa.

JENÍK: Moramo učiniti nešto.

MARIE: Imaš li ikakvog iskustva s vodom?

JENÍK: Ne. Ali nekoliko je stvari jasno. Krenimo od najosnovnijih: voda može teći raznim intenzitetom. Može samo povremeno kapnuti, može kapati češće, može kapati vrlo brzo, pa može kapati toliko brzo da pojedinačne kapi teku u više manje cjelovit, da tako kažem, mlazić...

MARIE: Što?

JENÍK: Mlazić.

MARIE: Mlazić.

JENÍK: Da, mlazić. U više manje cjelovit, da tako kažem, mlazić, mlazić se zatim može pojačati, dok se ne pretvori u strujanje, a strujanje u bujicu. Između svih tih intenziteta je postupni, neprekidni prijelaz, može se to nazvati porastom kvantitete.

MARIE: Zatim u nekom trenutku svakako mora doći do kvalitativnog skoka, kad se kvantiteta pretvori u kvalitetu – može li se iz toga izvući nešto u našu korist?

JENÍK: Bojim se da ne možemo puno izvući iz toga i da će se kvalitativni skok, do kojega će ovdje doći, prije okrenuti protiv nas.

MARIE: Misliš?

PUNICA: Ovisi o tome kakav je to konj. Ako je dobar, ne bu skočil na nas.

JENÍK: Govorim o kvalitativnom skoku.

PUNICA: O Bože! A kaj je to?

MARIE: Objasnit ću ti, mama. Voda je sve toplija, toplina joj slobodno raste, ne događa se ništa neobično i odjednom hop – tu je točka vrelišta i voda istog trena ispari i to je taj skok. Ili drugi slučaj: voda je sve hladnija, temperatura joj slobodno pada, ne događa se ništa neobično i odjednom hop – tu je točka ledišta i voda se istog trena zamrzne i to je opet taj skok, znaš. Jednostavno kvantiteta – sto stupnjeva – se pretvori u kvalitetu – paru – ili nulti stupanj u led.

PUNICA: Dakle, kad se rijeka zamrzne, to je taj skok.

MARIE: Ako se zamrzne u jednom trenu, to je skok.

PUNICA: A ak se zamrzne preko noći?

MARIE: Ako se zamrzne preko noći? Jeniče, pomoz mi, je li to kvalitativni skok?

JENÍK: Ako se zamrzne preko noći? Pa, to onda nije čisti skok, prije je samo korak.

MARIE: Ma postoji na tisuće primjera za to! Je li dosta, mama? Uf, sva sam se oznojila!

PUNICA: Znam i ja za jedan kvalitativni skok!

MARIE: Da? Kakav?

PUNICA: Kad se djevojica pretvori u ženu, hihih!

MARIE: Mama!

PUNICA: Hop – i to je to! Hihih!

MARIE: Mama!

PUNICA: Hihih!

MARIE: Jeniče, a kakav se kvalitativni skok može dogoditi u našem slučaju?

JENÍK: Voda teče istim mlazom, obujam mlaza se slobodno širi, voda otječe u umivaonik i ne događa se ništa neobično. I u određenom se trenutku dogodi da je mlaz obilniji nego što odvod umivaonika može propustiti, voda se počne gomilati u umivaoniku i na kraju se prelije. Lijevanje se pretvori u prelijevanje. To je naš skok.

MARIE: Čuj, ti si pravi tehnički genij! Kako to sve znaš?

JENÍK: Nije to ništa. To su neke osnovne činjenice koje su svakome sasvim jasne, ja sam ih samo malo ustavao, točnije sročio i metodički interpretirao. To je razmjerno jednostavna aplikacija nekih teorema.

MARIE: Nisam znala da se u tebi skriva takav analitičar!

JENÍK: Pa ipak je analitičnost glavna prednost mojih drama, nije li?

MARIE: Svakako. Ponekad si čak pomalo rob svog racionalnog mozga. Sve ti je tako točno razrađeno i promišljeno da ti ne ostaje niti malo prostora za onu mrvu nesputane mašte.

JENÍK: Čekaj samo, u toj jednočinki o pasivnosti češke inteligencije bit će toliko mašte i zdrave samovolje da će ti se od toga zavrtjeti u glavi!

MARIE: Jako se veselim tome! Imaš li kakvu konkretnu ideju vezanu za tu maštu?

JENÍK: Aha.

MARIE: Reci, Jeničku, reci!

JENÍK: Bit će to iznenađenje!

MARIE: Reci Mařenki, reci!

JENÍK: Na primjer ovo: žanr će se tijekom drame mijenjati. Na trenutke će to biti psihološka drama poput onih Tennesseeja Williama, na trenutke raspuštena šamberkova farsa, a na trenutke normalan ja, kakvog me znaš. Razumljivo, u skladu s tim će se mijenjati i karakteri likova, stil dijaloga i sve ostalo što tome pripada.

MARIE: Neće li ti se zbog toga rasplnuti temeljni simbol koji želiš imati?

JENÍK: Na njega pazim.

MARIE: I neće li to biti samo namjerna književna tvorevina koja je sama sebi svrhom, kako bi dokazao što si sve u stanju?

JENÍK: Ne, imat će svoj dublji smisao.

MARIE: Kakav?

JENÍK: Pa zar nije i u životu tako da je ono što proživljavam na trenutke dietlovski gorka romantična drama, a na trenutke cachovski raspušten i karvašovski lud igrokaz?

MARIE: Kako kad, ali naš je život uvijek romantična drama.

JENÍK: Znala si da se udaješ za intelektualca, sad šuti! I uopće – čemu te lascivnosti?

MARIE: Istina. Čemu?

PUNICA: Maño...

MARIE: Što je, mama?

PUNICA: Konj u sobi kod gospona Bašte teče sve brže!

MARIE: Isuse i Marijo! Mi ovdje ovako goldonijevski naklapamo, a tko zna je li se tamo pokraj nas već dogodio kvalitativni skok iz lijevanja u prelijevanje! Jeniku, otidi pogledati!

JENÍK: Zašto bih baš ja išao?

MARIE: Muško si.

JENÍK: Maloprije je tvoj tekst imao drugi podtekst!

MARIE: Stvarno, idi baciti oko na to pa možemo dalje brbljati.

JENÍK: Kao prvo, više se neće brbljati, vratit ćemo se u početni položaj, kao drugo, ne idem tamo.

MARIE: Zašto?

JENÍK: Danas mi je rođendan.

MARIE: Moj je bio prije mjesec dana. Nek se izlije. Meni je svejedno!

JENÍK: Čekaj, ne može nam opet biti svejedno. Kad bi rješenje ovisilo o mom putu do sobe gospodina Bašte, otišao bih bez oklijevanja, al više će svrhe imati ako ovdje u miru zaključimo koje mogućnosti imamo.

MARIE: Koje?

JENÍK: Spomenut ću samo one najvažnije, shvati, za nas najvažnije, to jest one koje za nas dolaze u obzir.

MARIE: Koje su to?

JENÍK: U biti su tri.

MARIE: Prva?

JENÍK: Popraviti vodovod.

MARIE: Lijep prijedlog.

JENÍK: Ta mogućnost ima jednu veliku prednost i jedan veliki nedostatak.

MARIE: Koju prednost?

JENÍK: Što bi to bilo konačno rješenje.

MARIE: Koji nedostatak?

JENÍK: Što nitko od nas ne zna popraviti vodovod.

MARIE: Nisam sigurna, ali bojim se – ispravi me, molim te, ako griješim – nisam sigurna, ali bojim se da je nedostatak ove mogućnosti takve prirode da nam nemoguće uživati plodove njene prednosti.

JENÍK: Ima u tome nešto istine.

MARIE: Druga mogućnost?

JENÍK: Pričekati trenutak kad će doći do kvalitativnog skoka. Zatim uzeti dvije kante, čekati da se jedna napuni, a onda staviti drugu, a prvu iznijeti.

PUNICA: A kad se i druga napuni?

JENÍK: Ponovo staviti prvu.

PUNICA: A kad se i prva napuni?

JENÍK: Ponovo staviti drugu.

PUNICA: A kad se i druga napuni?

JENÍK: Ponovo staviti prvu.

PUNICA: A kad se i prva napuni?

JENÍK: Ponovo staviti drugu.

PUNICA: Shvaćam – stalno u krug! Mogli ste odmah tak reći!

MARIE: Koja je prednost toga?

JENÍK: Što ćemo to biti u stanju.

MARIE: A koji nedostatak?

JENÍK: Što ćemo na dan mog tridesetog rođendana postati robovima vodovoda.

MARIE: A treća mogućnost?

JENÍK: Probuditi gospodina Baštu.

MARIE: Isuse, pa to je genijalan prijedlog! Kako nam to odmah nije palo na pamet!

JENÍK: Gospodin Bašta je naime vodoinstalater.

MARIE: Upravo tako! On će odmah s time izaći na kraj!

JENÍK: Time će sve biti riješeno. Namjerno sam ovu mogućnost ostavio za kraj – treća sreća.

MARIE: I to je još k tome u njegovoj sobi, tako da je za očekivati njegovu upravo eminentno zanimanje za popravak čitave stvari.

JENÍK: Upravo tako! Kakav sam?

MARIE: Senzacionalan! Ovo je potpuni kvalitativni skok u našoj situaciji!

PUNICA: Hop – kvalitativni skok! Hihih!

MARIE: Mama! Fuj!

PUNICA: Fuj!

JENÍK: Baš je prednost imati vodoinstalatera odmah u stanu! Vodovod počne praviti probleme, probudiš ga – i odmah je sve u redu!

MARIE: To me upravo morgensterovski veseli!

JENÍK: Tko to još ima? Tko ima vodoinstalatera kojeg samo treba probuditi? Nitko! Danas nitko.

MARIE: Ali to nam je moglo i odmah pasti na pamet! Ovo je lijepa priča.

PUNICA: I ja znam jednu lijepu priču.

MARIE: Ispričaj nam je onda, mama, rado ćemo je poslušati kad nam je već sve tako krenulo, jel da, Jeniče?

JENÍK: Rado, milostiva gospodo, ako ne bude duga, vrlo rado!

PUNICA: Jedan student iz Kobylisa hodao je s djevojkom iz njihove zgrade.

JENÍK: To je lijepa zgodica.

PUNICA: To nije sve. Roditelji su bili protiv toga pa se on

uvijek šuljao k njoj po noći kroz svjetlarnik.
MARIE: To je drastična zgoda.
PUNICA: Čekajte, to nije sve. Uvijek je stavljao dasku s prozora na prozor i po toj dasci prepuzao. Jedanput je opet tak puza, daska mu je skliznula i on je s petog kata sletio u svjetlarnik. Ta djevojka ga toga dana nije čekala, uopće nije bila doma, nisu imali dogovor, htio ju je sam tak iznenaditi, tak da nitko nije za to znao i taj je jadničak umirao na dnu svjetlarnika tri dana i tri noći.
Duga stanka, svi su se uozbiljili.
Tri dana i tri noći je taj student tam umirao.
Stanka
Tri dana i tri noći.
MARIE (*šapatom, ozbiljno*): Mama – ne možeš nam ovo raditi...
JENÍK: Grozno!
MARIE: Vidiš, ti pišeš drame o pasivnosti inteligencije, a istovremeno se događaju ovakve stvari!
JENÍK: One prve zgode bile su zezanje, ali da znaš da me ovo stvarno pogodilo. Strašno!
MARIE: Ljubav – smrt – ide to nekako jedno s drugim.
JENÍK: Zbilja, u narodnoj poeziji i kod Shakespearea.
MARIE: Zaboravimo na to. O čemu smo ono govorili?
PUNICA: Prvi april!
MARIE: Mama, pusti!
PUNICA: Kad ste se toliko grizli zbog toga...
MARIE: Sasvim je svejedno je li se to dogodilo ili nije, u svakom slučaju je tragično.
JENÍK: Ovo se ne može izmisliti – previše je realno – previše jednostavno – previše tužno da bi to mogao izmisliti mesar Wassermann ili gospođa Konůpková. Takve stvari može izmisliti samo život.
MARIE: Budi asocijacije – podsjeti čovjeka na gomilu tragičnih stvari koje je vidio ili proživio.
JENÍK: Mene je podsjetilo na vojnu službu – nije mi bila laka i vidio sam tako nekoliko groznih stvari – također: ljubav i smrt. Pustimo to! Probudit ćemo gospodina Baštu, ne?
MARIE: Probudi ga!
JENÍK: Ja?
MARIE: Da.
JENÍK: Zašto baš ja?

MARIE: Zašto ne ti?
JENÍK: Marie! Valjda znaš da mi je danas rođendan!
MARIE: Zar bih ga ja trebala probuditi?
JENÍK: Zašto ne?
MARIE: Nemoj se ljutiti, ali ne mogu, stvarno ne – dijelom mi ga je žao, a dijelom bi mi to bilo neugodno – ne zaboravi u kakvim je okolnostima zaspao! Na proslavi tvog rođendana! Zašto ga ti ne bi mogao probuditi?
JENÍK: Ne znam. Ne da mi se. Nakon ove priče nekako ne mogu razmišljati o tome.
MARIE: A ja bih trebala moći?
JENÍK: S tobom je drukčije!
MARIE: Kako to?
JENÍK: Nisi toliko emocionalni tip.
MARIE: Kako nisam! Tko ti je to rekao? Što ti znaš...
JENÍK: Znam svoje.
MARIE: Neka ga onda mama probudi.
PUNICA: Svakako! Jako rado budim vodoinstalateri!
JENÍK: Isključeno!
MARIE: Zašto?
JENÍK: Imaš li pameti? Onda ću ti objasniti...
MARIE: Onda ćemo baciti novčić?
JENÍK: Molim te! Ne čini li ti se da opet radiš predstavu iz toga? Znaš da ne volim kad problematiziraš stvari! To pogotovo ne priliči curi tvojih godina!
MARIE: Onda ga probudi.
JENÍK: Naravno! Ali poslije.
MARIE: Dobro, idem po kante! Umivaonik je sigurno već pun! Otiđi barem pogledati!
JENÍK: Zašto bih išao tamo? Marie! Zašto me stalno teroriziraš!
MARIE: Baš si budala! Budala! Kad se ne bih brinula o tebi ...
JENÍK: Dosta! Zasad to još nije akutno pa ćemo vidjeti.
MARIE: Kako hoćeš, ali uzalud trošimo vrijeme! Ne zaboravi da će mu trebati neko vrijeme da dođe k sebi i prikupe alat!
JENÍK: Gospodin Bašta je budan za čas! I alat sigurno ne drži negdje daleko!
MARIE: No dobro – razgovarajmo o nečem drugom!
JENÍK: Još o onom vikendu: danas popodne prelistavao sam svoj dnevnik iz tog vremena. To je tako neka joyceovska montaža, nema literarnu vrijednost, ali za

mene je to jako zanimljiv dokument. Prve sam večeri na primjer zapisao: u nemogućnosti govoriti (danju) svojim životima, govorimo (noću) tjeuku povijesti. Čini mi se da to sa šaldovskom preciznošću pogađa situaciju tadašnje generacije.
MARIE: A ima u sebi ponešto iz njegove osjećajne atmosfere. Bili smo u biti histerični, patetični, pojednostavljivali smo stvari i heroizirali vlastitu sudbinu da je to strašno. Prvi češki bitnici...
JENÍK: Iako pomalo mamine maze, pomalo šrámekovski ranjeni i pomalo ludvikovskokunderovskobrnjanski² grčevito zakomplicirani.
PUNICA: Kako molim? Sad nisam razumjela...
MARIE: Jeník je rekao da smo bili, naša generacija – on, Petr i ja – prvi češki bitnici, iako pomalo ludvikovskokunderovskobrnjanski grčevito zakomplicirani.
PUNICA: Aha, sad razumijem. Ne prelijeva se?
MARIE: Što?
PUNICA: Konj iz umivaonika.
MARIE: Zaboga, valjda ne! Jeníku, otiđi tamo pogledati!
JENÍK: Onda bih radije probudio gospodina Baštu!
MARIE: Nemoj se izvlačiti! Znam što misliš: *bolje u mlinu nadu sniti, pred sobom mrklu tminu, negoli stvarnost razotkriti, strašnu spoznat istinu*³. To je pomalo nojevski erbenizam.
JENÍK: Zašto ti ne odeš?
MARIE: Nemam ti namjeru tako olakšavati život!
JENÍK: Vidiš, ti erbenovski noju!
MARIE: Probudi ga!
JENÍK: Čekaj!
MARIE: Kažem: Probudi ga!
JENÍK: Opet počinješ?
MARIE: A sad ozbiljno: zašto ga ne želiš probuditi?
JENÍK: Imam puno dobrih razloga!
MARIE: Kakve razloge?
JENÍK: Pa gledaj: valjda znaš u kakvoj sam situaciji!
MARIE: Ti si u nekakvoj situaciji? Nisi mi ništa rekao o tome!
JENÍK: Nisam ti htio zadavati još briga.
MARIE: Otkad?
JENÍK: Ne znam točno – ali ne dugo...
MARIE: Znaš što smo jedno drugom obećali nakon svadbe? Da među nama neće biti nikakvih tajni! U kakvoj si situaciji?

JENÍK: Kako da to kažem – pa jednostavno: imam život pred sobom.
MARIE: U kojem smislu, Johnny?
JENÍK: Imam razmjerno velik talent, dugo sam živio – kako kaže Pasternak – *pod ledom vremena* – nešto me sputavalo – to ti valjda ne moram objašnjavati – no, i sad je napokon došlo vrijeme kad se sve to nekako pomiruje: ja s vremenom i ono sa mnom – i nije isključeno, štoviše, vrlo je vjerojatno da ću se brzo izvući iz svoje ljuštore – počet ću izdavati – postavljat će moje drame – i prije svega: neću valjda do smrti ostati lektor u Našoj vojsci! Jednostavno: počinje mi svitati – i eto to je ta situacija.
MARIE: Sve to nije za mene ništa novo. Namjerno odugovlačiš!
JENÍK: Nije istina! Povezano je: neću valjda u vrijeme kad mi sviće glupo riskirati.
MARIE: Time ništa ne riskiraš!
JENÍK: Nemoj govoriti kao moja živa savjest! Valjda znaš da iz duše mrzim takav ton! Kako ništa ne riskiram? Zar zbilja ne vidiš dalje od umivaonika u susjednoj sobi?
MARIE: Gospodin Bašta je dobrica!
JENÍK: Živi kod nas tek tjedan dana!
MARIE: Takve jednostavne ljude upoznaš u jednom danu.
JENÍK: Zaboravljaš što je napisao Holan: *složena je njihova jednostavnost*⁴.
MARIE: Što ti može napraviti? On! Tebi! Bezopasan je.
JENÍK: Tko je u današnje složeno doba bezopasan! Kad svi nehotice činimo našao svima.
MARIE: Uvijek je bilo tako!
JENÍK: S takvim ljudima nema puno priče!
MARIE: Možda mu bude drago ako ga probudiš!
JENÍK: Možda! Možda! Tko mi to jamči? Kad već ti nemaš pameti, ja je moram imati! Mogu napraviti još nešto veliko, zašto bih si sad zbog gluposti priječio put?
MARIE: Radiš od toga tragediju!
JENÍK: Onda ga ti probudi!
MARIE: Ne skreći s teme!
JENÍK: I dijete zna da se puno vodoinstalatera razbjesci na čovjeka kad ih probudi! Nemoj zaboravljati da imaju drukčiji temperament od našeg! Koliko je puta dovoljna sitnica, gluposti da bi prokljalo sjeme mržnje. I ono onda raste samo, ne treba ga niti hrani-

ti! Jednostavno u ovoj svojoj situaciji ne mogu sebi priuštiti neprijatelje u vlastitome stanu! Stvarno ne mogu! Valjda znaš kakvi su podstanari! Mogu ljudima napraviti pakao od života! I već su im ga puno puta i napravili. Sve čuju, sve vide i kad se nešto zakuha, uvijek će se vjerovati njemu, ne meni. Ponešto se već promijenilo, ali mnogo je toga ostalo u ljudima – više nego što mislimo. Još je uvijek puno ljudi koji su prema inteligenciji *a priori* nepovjerljivi. Bili smo i uvijek ćemo na svoj način biti šugave ovce, zašto to poricati? Može nešto primijetiti i nećemo uspjati dozvati...

MARIE: Što?

JENÍK: Svejedno, što god. Ne, s time se stvarno neću igrati, misli o meni što god hoćeš! Onda neka nam radije stan bude pun vode!

MARIE: Zamisli da se probudi i stan bude poplavljen! Mrziti će nas do smrti jer ga nismo probudili.

JENÍK: To su klimave konstrukcije. Probudi ga ti!

MARIE: Ponavljaš se.

JENÍK: Sve sam rekao.

MARIE: Onda ću ti ja nešto reći: hulja si! Šugavi, ljigavi kukavica! Ne muško, nego kuhana nogica, cmizdravac, vreća vode! Gadiš mi se! Mrzim te! I ako hoćeš znati, nikad ne nisam voljela, nikad! U krevetu si mi uvijek bio odbojan, povraćalo mi se od tebe, lagala sam ti, ne cijenim tvoj talent, jer ga niti nemaš, hrpica si lažnih iluzija, beznadni elektik, Foltyn *non plus ultra*, nisi nikad napisao niti retka, nemaš niti jedan jedini stav, u stanju si samo tisuću puta ponavljati otrcane banalnosti, bezvrijedni, nepotrební, uzaludni čovječe! Kako te mrzim, o, Bože, kako te mrzim! Čuvam ga kao oko u glavi, zarađujem za njega, odvajam sebi od usta, štedim mu novčić po novčić, brinem se za njegov stancić, ribam, čistim, kuham, zašivam, prišivam, postajem idiot i pol, a on zbog svoje bezgranične posrnanosti dopušta da stan poplavi, da se uništi moj stogodišnji rad, da se ni u što pretvori ono u što sam unijela svoj život, čemu sam se zavjetovala, da poplave plodovi moje dobrote! Fuj!

JENÍK: Smiri se, Marie. Kad ne bih znao da ponekad bivaš histerična i da onda voliš pretjerivati, morao bih se naljutiti na tebe!

MARIE (*padne mu plačući pod nože*): Oh, oprostí, dragi, grozna sam, sebična, pre naglila sam se, oprostí mi ako možeš!

JENÍK: Ma znaš da mogu, zločko! Pa poznajem te! Znam da se voliš duriti! Imam ideju!

Marie ustane i opet je potpuno normalna.

MARIE: Kakvu?

JENÍK: Junak te jednočinke bio bi pisac i cijela ta priča koju tamo proživljava, postala bi mu predložak za jednočinku o pasivnosti češke inteligencije.

MARIE: Bože moj! Honzo! Slutim u tome nekakav strašno duboki i krasni simbol!

JENÍK: Shvati: predložak samoj sebi. Zar ne osjećaš kako se sve to isprepliče? Pa valjda je tipični znak pasivne inteligencije upravo visoka mjera njene samouvjerenosti! Ti se ljudi ipak stalno promatraju, svjesno se doživljavaju kao književnu temu, od svega što kažu u stanju su se istovremeno osloboditi i objektivno to vrednovati – najbolje poznaju svoje greške – i unatoč tome ili točnije upravo zato ne mogu napraviti ništa protiv njih! Stvaralački stav prema životu pretpostavlja da će se čovjek baciti u život kao u rijeku, a da se ne obazre na ono što ima na sebi. U trenutku kad se počneš kontrolirati, gubiš sposobnost živjeti prirodno – tvoje vlastito oko koje te kontrolira na kraju te prestigne, tako da svoj postupak vidiš u kritičkom svjetlu i prije nego što si ga napravila! I onda ga, razumljivo, nikad ne napraviš...

MARIE: Jeniku, to je odlično! Upravo je tako! Za određeni tip intelektualaca njihova je samouvjerenost zbija upravo smrtna presuda stvaralačkom zamahu! O tome bi trebalo nešto napisati!

PUNICA: Jako! Jako biste rado znali priče kakve ja znam! Jako!

JENÍK: Takvih ću priča izmisliti, milostiva, koliko hoću!

PUNICA: Onda probajte!

JENÍK: Zašto?

PUNICA: Hajde, probajte!

JANÍK: Evo na primjer – umro je penzioner i njegova je žena umrla od žalosti dva mjeseca kasnije.

MARIE (*optužujuće*): Baš si svadljivac!

JENÍK: O, Bože! Ja u glavi nosim druge stvari! Tisuće njih! Tisuće potpuno drukčijih, beskrajno važnijih stvari!

MARIE: Jeniče, imam iznenađenje za tebe!

JENÍK: Kakvo?

MARIE: Probudit ću gospodina Baštu!

JENÍK: Stvarno? Pa zapravo zašto ne? Pa nije to nikakav

problem!

MARIE (*šaptom*): Gospodine Bašta – gospodine Bašta – gospodine Bašta...

Bašta se ne probudi.

Ima čvrst san.

JENÍK: Pokušaj još!

MARIE: Gospodine Bašta – čujete li – curi nam voda...

Bašta se okrene u snu, oboje se uplaše i divljački skoče unatrag.

JENÍK: Mary, pusti – vidjela si kako se namrštio i razbjesnio! I to dok spava – što će tek biti kad bude budan!

MARIE: Možda prestane curiti!

JENÍK: Samo od sebe? Teško!

MARIE: Iako je moglo samo od sebe početi?

JENÍK: Upravo zato.

MARIE: Isuse i Marijo! Jeniče, Jeniče, strašna stvar!

JENÍK: Što je?

MARIE: Isuse, to je grozno! Nešto mi je palo na pamet!

JENÍK: A što to, zlato?

MARIE: Što ako je budan i sve ovo sluša?

Tihí pogledi, a zatim oboje promjene ton.

JENÍK: Čuj, Marie, taj naš gospodin Bašta, to ti je izvanredan čovjek!

MARIE: Izvanredan! Meni ti je on drag, niti ne znaš koliko! Doslovce mi je u ovih tjedan dana prirastao srcu i htjela bih da nas nikad ne napusti!

JENÍK: I maher! Maher! Razumije se u svoj obrt kao malotko! Kao malotko!

MARIE: Zlatno češko srce!

JENÍK: Svetac! Što misliš, kad bi nam curila voda, bi li za to imao hrabrosti? Bio bi u stanju to riješiti?

MARIE: On? Tss! Zatvorenih očiju! Ovakvoga vodoinstalatera ne možeš naći samo tako. I tako je spretan – sigurno bi se odmah bacio na to i za par minuta bi sve bilo u redu!

PUNICA: Za par sekundi!

JENÍK: Da, za par sekundi.

Stanka, iščekivanje.

MARIE: Spava kao klada!

JENÍK: Baš me zanima o čemu se zapravo radi! Je li moguće da bi ga doveli kako bi nas pratio?

MARIE: Teško! To se više ne radi tako i sumnjam da bismo

ih baš mi zanimali!

JENÍK: Nikad ne znaš – što misliš, kakav je zapravo taj gospodin Bašta?

MARIE: Pričala sam s njim dvaput u životu, ali činio mi se sasvim otvoren...

JENÍK: Nije malo uskogrudan?

MARIE: Na kraju krajeva – mogao bi biti!

JENÍK: Upravo toga se bojim – da se pod janječom kožom skriva zmijska ćud.

MARIE: Zašto ga zapravo mama ne može probuditi? Stara je, u biti joj ne može nikako naškoditi.

JENÍK (*šaptom*): Odmah bi shvatio da smo je mi nagovorili!

MARIE: Vidiš, istina, to neće ići!

PUNICA: Ne želim vam upadati u riječ, ali bacite pogled tamo...

MARIE: Isuse i Marijo! Voda! Teče ovamo!

JENÍK: Za Isusa Boga! Van! Brzo van!

Jenik stavlja šešir i želi pobjeći, Marie ga zadrží.

MARIE: Honzo!

JENÍK: Ne želim to vidjeti! Ne želim to vidjeti!

MARIE: Zar ćeš me ostaviti u ovome samu sa starom poremećenom majkom?

PUNICA: Kakvom?

MARIE: Isuse, oprostí, mama, pobjeglo mi je, nisam to tako mislila!

PUNICA: Znam da ti nisi, ali on je tak mislio!

JENÍK: Milostiva! Ali ja nisam ništa rekao!

PUNICA: Nema veze, ali isprali ste joj mozak! Govorili ste kroz njena usta, a to je još gore! Kak vas nije sram! Znam da biste me najradije vidjeli pod zemljom!

MARIE: Mama, nemoj se ljutiti, nije primjereno baš sad te prekinuti, ali shvati – ovo s vodom počinje biti uistinu ozbiljno – pa ćeš nam poslije reći! Jeniče, po kante!

PUNICA: Nikakvo poslije! Sad! To bi vam pasalo, stalno odgađati taj razgovor!

Jenik i Marie uzimaju kante i iznose vodu – idu po njih nadesno iza scene i nose je nalijevo na scenu, uvijek se vraćaju natrag s praznom kantom. Tempo se stupnjevitó mijenja. Zvuk vode koja štrca sve je glasniji, Bašta se sve više prevrće u snu, Punica postaje raspoložena za svadu i nadglasava zvuk vode.

PUNICA: Ali jednom je moralo i do toga doći! Sad to ne

bute izbjegli! Rekla bum vam sve, sve, samo da dođem do zraka! Da, poremećena sam, jer sam poblešavila od vas, čujete, od vas! Vi ste skrenuli, a i ona je! Bila je to tak krasna, draga cura! Kao cvjetić! A pogledajte kaj ste od nje napravili! Ludaka! Već govori kao vi! Oboje brbljate i brbljate, bez glave i repa! Dugo sam šutjela! Niste mi dali da dođem do riječi! Ali sad bum vam sve rekla! Napravili ste od mene bedaka! Zabavljali ste se na moj račun i smijali ste mi se! Odnosili ste se prema meni kao prema malom djetetu! Ismijavali ste me! Sve ja to znam! Uništili ste mi starost! Duge sam godine živjela među vama kao stranac! Nepotrebna stvar koja stoji na putu! Al više to ne bum podnosila! Ođvažila bum se! Otišla bum! Pobjegla bum od doma! A onda me tražite! Čujete – pobjegla bum! Pobjegla! Ne želim biti ovdje! Ne želim! I ako baš hoćete znati, one priče uopće nisu bile prvoaprilska šala! Sve se to dogodilo do zadnjeg detalja! Do zadnjeg detalja!

Zvuk vode nadglasa Punicu, voda se već razlijeva po podu, Jeník i Marie divljački trče s kantama, ali više nisu dovoljne za vodu. Bašta se divljački prevrće, nešto nejasno izvikuje, zatim u snu zaurla.

BAŠTA: Zatvorite slavinu!

Njegovo zazivanje čuje jedino Punica koja je dosad cijelo vrijeme sjedila na jednom mjestu. Polako ustane, ode nadesno gdje teče voda, otiđe iza scene – u tom je trenutku apsolutna tišina, voda prestane teći. Jeník i Marie se začuđeno zaustave usred prostorije. Punica ponosno prođe prostorijom.

PUNICA: Zbogom!

Punica ode nadesno, Jeník i Marie stoje kao skamenjeni. Bašta se polako budi, ogledava se, dolazi k sebi.

JENÍK: Zavrnula je slavinu...

MARIE: Voda je prestala teći...

JENÍK: I otišla je...

MARIE: Jeniče, nije li to apsurdno?

JENÍK: Kao u nekom Beckettu!

MARIE: Zavrnula je slavinu...

JENÍK: Voda je prestala teći...

MARIE: I otišla je.

Bašta je već došao k sebi, ogledava se pa odjednom postane svjestan situacije, brzo ustaje i popravlja se.

BAŠTA: Zar sam ovdje spavao?

JENÍK: Da, gospodine Bašta, dremnuli ste kraj nas. Bili ste kao iz bajke! Za rastopiti se!

BAŠTA: I zaspao sam na proslavi vašeg rođendana?

JENÍK: I baš je to krasno! Time ste mi dali najljepši moguć rođendanski dar! Volim takve izravne ljude kao što ste vi!

MARIE: Spava im se – pa dremnu!

JENÍK: Izazvali ste u meni zbilja nesvakidašnju i izvanrednu radost, gospodine Bašta, zbilja nesvakidašnju i izvanrednu!

BAŠTA: Ne znam što da mislim – trebao bih se ispričati – takva sramotna nepristojnost – shvatite, bio sam umoran – ali takva se stvar svejedno ne bi trebala dogoditi! Nisam vam ovdje bio smetnja?

MARIE: Molim Vas!

JENÍK: Baš naprotiv! Puno nam je pomoglo što ste bili ovdje! Stvorili ste nam krasnu domaću atmosferu! Bez vas je to nekako negostoljubivo – bilo bi najbolje kad biste uvijek bili tu s nama!

MARIE: A kako ste se naspavali?

BAŠTA: Nemojte ni pitati! Imao sam strašan san. Činilo mi se da su, kad sam se navečer umivao, isključili vodu, a ja sam zaboravio zavrnuti slavinu. Samo sam fino otišao – zatim, što je ono bilo zatim? Aha, aha, pužao sam po nekakvoj dasci – ta je daska skliznula, ja sam padao, dugo sam padao – zatim su ponovo pustili vodu, počela je teći u mojoj sobi, vi niste znali što je to, iznosili ste vodu u kantama, niste mogli s time izaći na kraj – a gdje sam, dovraga, bio ja? Znam! Zamislite, odjednom sam se našao u mrtvačnici i imao sam na sebi mrtvačko odijelo! Strašno, zar ne? Ali, kako sam znao da vam teče ta voda? Ne znam – jednostavno sam to znao i jako sam htio otići kući zatvoriti tu slavinu – znao sam da se toga nećete sjetiti – trčao sam, jako dugo, preko cijeloga Praga, ali uvijek sam se na kraju našao negdje na drugom kraju grada – na kraju sam bio pred nekakvim imanjem, valjda je to bila neka vikendica ili što već – i tamo sam vas vidio kroz prozor – već ste se probijali kroz vodu do iznad pasa! Tražio sam vrata – trčao oko kolibe – ali vrata nigdje nije bilo – lupao sam po prozoru – vikao – vi ništa niste čuli – voda u prostoriji je rasla, nigdje nije bilo niti najmanjeg otvora, prozori su bili pribijeni, nikakvih vrata, bilo je očito da ćete se tamo utopiti. A onda sam

izgubio pregled nad situacijom – valjda su vam samo glave bile izvan vode, negdje kod stropa – i ja sam shvatio da sam tim vikanjem potpuno izderao glasnice – govorio sam, ali baš se ništa nije čulo – i da, na tom je prozoru visjelo uže, imao sam neodoljiv osjećaj da je pripremljeno za mene kao kazna što nisam zatvorio slavinu. Onda sam se probudio – No, ukratko, strašan san, strašan, ne bih to nikad želio ponovo proživjeti!

Duga stanka.

MARIE: Osjećaš li, Jeniče, kako se sve to isprepliče?

JENÍK: Ovaj san – to je bogme predložak! Dovraga i dođavola, to bi se dalo napisati!

MARIE: A kad bi recimo to dodao unutra – taj bi se podstanar na kraju probudio i ispričao im taj san!

JENÍK: To bi bilo izvedivo! Imalo bi u sebi ogroman simbol!

MARIE: Kakav?

JENÍK: Ne znam, ali sigurno bi bio ogroman.

BAŠTA: Evo, ja vam onda sad želim sretan rođendan! Puno uspjeha u sljedećem desetljeću!

JENÍK: Hvala vam, gospodine Bašta, baš lijepo od vas.

BAŠTA: A gdje vam je gospoda punica?

JENÍK: Pa znate – malo je previše popila – pa se morala otići malo prolufatati na svjež zrak – znate kako to već biva!

BAŠTA: Da, skoro sam zaboravio, ima još jedan detalj, opet iz tog sna – ne znam zašto, ali urezao mi se u pamćenje – valjda zato što nikako pod milim Bogom ne mogu posložiti u glavi otkud se to pojavilo i što je značilo. Na toj je vikendici bila strašno duga antena i znate li što je na njoj stajalo? Leptir!

KRAJ

- ¹ Povijesni roman Aloisa Jiráseka nastao na prijelazu s 19. na 20. stoljeće, puno ime protagonista romana je František Ladislav Věk.
- ² Referenca na roman Šala Milana Kundere u kojem se protagonist zove Ludvik, a radnja je smještena u Brnu.
- ³ Češ. *je lépe v mlyně naději sníti, před sebou čirou temnotu, nežli skutečnost odhaliti, strašlivou poznati jistotu*, Erben, Karel Jaromír, *Kytice: Štědrý den*, Mladá fronta, Praha 2009., str. 75.–84.
- ⁴ Češ. *složité jejich prostota*, iz djela *Vojnici Crvene armije (Rudoarmějci)* Vladimira Holana.